

مسئولیت پیش قراردادی و ارزش فرصت از دست رفته در حقوق لیتوانی و فرانسه

رحیم مختاری^۱، فرشید غلامرضایی^۲

^۱ دکتری حقوق خصوصی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی شیراز

^۲ دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی شیراز

چکیده

معمولاً، مذاکرات مقدماتی راه را برای انعقاد قراردادهای مهم هموار می کند. در این مرحله از مراحل مقدماتی انعقاد قرارداد، اصل آزادی اراده نیز حاکم است؛ اما مسئله این است که اگر با وجود اصل مذکور، مذاکرات توسط یکی از طرفین قطع شود، بر چه اساسی می توان شخص را که مذاکرات را قطع کرد، مسئول دانست و این مسئولیت چه تأثیری خواهد داشت؟. نتایج این مقاله که با روش کتابخانه ای و از نوع توصیفی-تحلیلی با هدف دستابی به مسئولیت پیش قراردادی و ارزش فرصت از دست رفته در حقوق لیتوانی و فرانسه نگارش شده است، حاکی از آن است که در حقوق فرانسه نقض تعهدحسن نیت و ارتکاب تقصیر مبنای مسئولیت مزبور است و در نظام حقوقی لیتوانی، دیوان عالی لیتوانی در موارد نقض الزام کلی حسن نیت در مذاکرات پیش-قراردادی، امکان مطالبه ارزش فرصت از دست رفته را میدهد، به عبارت دیگر، خسارت ناشی از فعل زیانبار را جبران می کند. همین انگیزه حتی در برخی موارد که امکان گسترش دامنه مسئولیت پیش-قراردادی با اعمال خسارت قراردادی وجود دارد، اعمال میشود.

واژگان کلیدی: مسئولیت پیش قراردادی، فرصت از دست رفته، حقوق لیتوانی، حقوق فرانسه

۱. مقدمه

قرارداد به عنوان یکی از مهم ترین عوامل پیدایش حقوق و تکالیف، موضوع بحث های گسترده ای در تمامی نظام های حقوقی بوده است. طبیعی است که مراحل مختلفی برای انعقاد قرارداد انجام می شود؛ یکی از این مراحل، مرحله مذاکرات مقدماتی است. معمولاً در قراردادهایی که اهمیت بیشتری دارند، مذاکرات مقدماتی جایگاه مهمتری دارد. در واقع شرایط و محتوای قرارداد در این مرحله مشخص می شود و از این رو یک دوره اساسی در ایجاد قرارداد محسوب می شود. طبیعی است که در صورت موفقیت مذاکرات، قرارداد منعقد می شود. اما گاه به دلایل مختلفی که برخی به اراده خود طرفین و برخی به عوامل خارج از آنها مربوط می شود، روند مذاکرات به نتیجه نمی رسد. حال باید دید که از نظر حقوقی اگر یکی از طرفین بدون دلیل موجه مذاکره را قطع کند و از این طریق به طرف مقابل آسیب برساند، آیا مسئول رفتار خود است یا خیر؟

در واقع بحث و پرسش اصلی این است که آیا هر یک از طرفین می توانند بر اساس اصل آزادی قرارداد، مذاکراتی را که طرف مقابل متحمل هزینه هایی شده یا منافع و فرصت هایی را از دست داده است، با تکیه بر آن و به امید حصول قرارداد، بدون دلیل موجه خاتمه دهد؟ در نظام های حقوقی مختلف ضمن تایید و تاکید بر اصل آزادی قرارداد و آزاد بودن افراد در انعقاد قرارداد و همچنین عدم انعقاد قرارداد، در مواردی که مذاکرات پیشرفت کرده و امید موجه و منطقی به انعقاد قرارداد ایجاد شده است، از مسئولیت مدنی در قبال خاتمه مذاکرات نیز صحبت می کنند.

در میان نظام های حقوقی که به موضوع مسئولیت ناشی از ختم مذاکرات پرداخته اند، حقوق فرانسه یکی از نمایندگان برجسته نظام حقوقی رومی-ژرمنی است؛ و ماده ۶، ۱۶۳ بخش ۳ قانون مدنی لیتوانی مقرر میدارد که طرفی که در جریان مذاکرات، سوءنیت به خرج دهد، موظف به جبران خسارت وارده به طرف دیگر است. و خسارت مستقیم یا غیر مستقیم باید جبران شود.

این مقاله به دنبال بررسی اصول مسئولیت ناشی از ختم مذاکرات در نظام حقوقی فرانسه، همچنین آشکار ساختن دیدگاه نظام حقوقی لیتوانی در این زمینه و تبیین آثار مسئولیت مذکور است.

۲. مفاهیم

۲-۱. قرارداد

قرارداد: به تعریف دهخدا، قرارداد یعنی دارای پایداری. منصوب و مقرر و برقرار. تعیین شده قول، شرط و پیمان (پارسایی، ۱۳۹۸: اصول تهیه و تنظیم قرارداد). قرارداد (Contract) به توافق دو اراده در جهت ایجاد یک اثر حقوقی را گویند.

۲-۲. پیش قرارداد

به مجموعه سخنان و مذاکرات طرفین در آغاز قرارداد که قبل از انعقاد قرارداد داد نهایی، مطرح و ثبت می گردد. پیش قرارداد گفته می شود. پیش قرارداد پیمان مقدماتی است که درباره انعقاد قرارداد مطلوب دوطرف بسته می شود و هردو یا یکی از آنان را ملتزم به تراضی نهایی می کند (کاتوزیان، ۱۳۹۷: دوره مقدماتی حقوق مدنی، اعمال حقوقی قرارداد-ایقاع)

۲-۳. مسئولیت پیش قراردادی

عبارت مسئولیت پیش قراردادی، مرکب از دو واژه مسئولیت و پیش قراردادی می باشد. مسئولیت در لغت به معنای بر عهده گرفتن، ملتزم شدن و موظف بودن به انجام دادن امری آمده است (معین، ۱۳۷۱: فرهنگ فارسی). در اصطلاح حقوقی، الزام

شخص به جبران خساراتی که عرفاً مستند به اوست، به مسئولیت تعبیر می‌شود، چنانچه برخی از اساتید حقوق مدنی نیز اظهارنظر نموده‌اند، در هر مورد که کسی موظف به جبران خسارت دیگری است، در برابر او مسئولیت دارد (کاتوزیان، ۱۳۹۴: الزام‌های خارج از قرارداد: ضمان قهری). منظور از پیش قراردادی نیز بازه زمانی است که طرفین در آن ضمن برقراری ارتباط با یکدیگر، در راستای فراهم آوردن زمینه انعقاد قرارداد نهایی تلاش می‌کنند.

مسئولیت پیش قراردادی در معنای خاص کلمه مسئولیتی است که در نتیجه رفتار ناروای شخص پیش از انعقاد قرارداد ایجاد می‌شود. مرحله پیش قراردادی همه اعمال، رفتار، مذاکرات، توافقات مقدماتی یا هر رابطه دیگری را در بر می‌گیرد که پیش از انعقاد قرارداد جهت رسیدن به توافق بین طرفین مذاکره به آنها توجه می‌شود (Ballell, 2015, p: 33) این مرحله با ارتباط متقابل طرفین به منظور انعقاد قرارداد شروع می‌شود و با رد ایجاب و یا انعقاد قرارداد خاتمه می‌یابد.

۳. مسئولیت پیش قراردادی در فرانسه

ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید فرانسه ضمن تصریح به ضرورت رعایت حسن نیت در مرحله انعقاد قرارداد آن را تا حد اصلی کلی ارتقا داده است؛ چرا که این ماده در ذیل اصول اساسی قانون اصلاحی پیش بینی شده است. (Rowan, 2017: 7) موافقان تئوری غیر قراردادی اظهار می‌کنند که پیش از انعقاد قرارداد اساساً قراردادی وجود ندارد تا بتوان از مسئولیت قراردادی یاد کرد وقتی مسئولیت قراردادی وجود ندارد، ضرر و زیان تنها می‌تواند بر مبنای مسئولیت غیر قراردادی جبران شود.

فرانسه از کشورهایی است که در آن برای تلقی غیر قراردادی از مسئولیت، به خصوص با توسل به دکترین سوء استفاده از حق (Weitzenbock, op. cit) حکم صادر می‌شود. ماده ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ قانون مدنی فرانسه قبل از اصلاحیه جدید مقرر ای نداشت که به طور مشخص به مسئولیت ناشی از مرحله مذاکرات پردازد (Caterini, 2004: 4)؛ اما دادگاه‌ها با توسل به مواد مذکور رفتار طرف مذاکره را در برخی شرایطی تقصیر دانسته رأی به مسئولیت می‌دهند. است برخی نیز مسئولیت پیش قراردادی را دارای ماهیت خاص مختص به خود می‌دانند. (Michonski, 175)

لازم به ذکر است که در گذشته در حقوق فرانسه، ختم مذاکرات تنها در صورتی تقصیر تلقی می‌شد که بدون ایجاد خسارت صورت گرفته باشد، اما دیوان عالی فرانسه با رأی مورخ ۲۰ مارس ۱۹۷۲ خود و همچنین تصمیمات ۳ اکتبر ۱۹۷۲ و ۱۲ آوریل ۱۹۷۶، اعلام کرده است که قصد ایجاد خسارت در مادتين ۱۰۳۸۲ و ۱۳۸۳ قانون مدنی ضروری نیست. همچنین باید توجه داشت که بار اثبات تخلف از حسن نیت و احراز تقصیر بر عهده مدعی است. در این زمینه دادگاه‌ها نسبت به پذیرش تخلف حسن نیت سخت‌گیری می‌کنند. در واقع، نگرانی دادگاه‌های فرانسه از به خطر افتادن بیش از حد آزادی قراردادی، آنها را بر آن داشته است که تنها در مواردی که تقصیر واضح و غیرقابل انکار وجود دارد، مسئولیت را بپذیرند. (De Coninck, 2002, p: 22)

(نیاز به اثبات نقض حسن نیت تقصیر است) در همه موارد برای مسئول دانستن شخصی که اقدام به خاتمه مذاکرات کرده است صادق است. بنابراین، حتی در صورتی که طرفین مذاکره قبلاً قرارداد پیش قراردادی را برای انجام مذاکرات امضا کرده باشند، هر یک از طرفین حق فسخ مذاکرات را دارد و مسئولیت او در این زمینه منوط به احراز تقصیر اوست؛ در این زمینه شایان ذکر است که دکترین حقوقی و رویه قضایی فرانسه تعهداتی را برای طرفین مذاکره ایجاد کرده است که مبتنی بر حسن نیت است و نقض آن تعهدات تقصیر محسوب می‌شود.

۴. مسئولیت پیش قراردادی در لیتوانی

در حقوق لیتوانی طرفین میتوانند در هر زمانی مذاکرات را متوقف کنند و این اقدام منجر به هیچگونه مسئولیتی نمی شود. با این حال، انعقاد قرارداد مستلزم صرف زمان و هزینه قابل توجهی از سوی طرفین مذاکره است. بنابراین، برای حمایت از طرف خوش نیت در مذاکره، تعیین شرایط مسئولیت مدنی پیش قراردادی، از جمله شکل و میزان خسارت قابل جبران، ضروری است.

تحقیق و تحلیل سیستم حقوقی لیتوانی بند ۱ ماده ۶۱۶۲ قانون مدنی جمهوری لیتوانی بیان می کند که قرارداد با پیشنهاد (تسلیم) و قبول (قبول) منعقد می شود، اما اغلب طرفین برای انعقاد قرارداد مذاکره می کنند. در جریان مذاکره، طرفین اطلاعاتی را مبادله می کنند که هویت و علایق آنها را تعیین می کند،

مذاکرات اغلب می تواند شامل تعداد زیادی متخصص از رشته های مختلف باشد و چندین سال طول بکشد. بنابراین، مدل سنتی پیشنهاد و پذیرش قرارداد غالباً قبل از یک مرحله مذاکره است که ممکن است کوتاه یا طولانی، آسان یا دشوار باشد. در چنین مواردی، پیشنهاد و پذیرش فقط در مرحله نهایی مذاکره صورت می گیرد. بنابراین، با پیچیده تر شدن فرآیند مدرن شکل گیری قرارداد، مرز بین پیشنهاد و قبول محو شده و طرفین پس از طی مراحل مختلف به تدریج به توافق می رسند.

بررسی رویه قضایی دادگاه های لیتوانی نشان می دهد که از یک سو، اصل آزادی قرارداد بیان می کند که طرفین نه تنها حق دارند آزادانه تصمیم بگیرند که با چه کسی برای انعقاد قرارداد وارد مذاکره شوند، بلکه حق دارند مذاکرات آغاز شده را نیز خاتمه دهند، در صورتی که به وضوح درک شود که توافقی حاصل نخواهد شد و شرایط پیشنهادی طرف مقابل غیرقابل قبول است.

ماده ۶،۱۶۳ قانون مدنی لیتوانی (قانون) مقرر می دارد که طرفی که با حسن نیت عمل نکرده یا با سوء نیت وارد مذاکره شده است مسئول خسارات وارده به طرف مقابل است. با این حال، قانون مشخص نمی کند که چه نوع مسئولیتی - قراردادی یا خارج از قرارداد - مبنای جبران خسارت است.

جبران ارزش فرصت از دست رفته، زیان دیده را در موقعیتی قرار می دهد که اگر طرف دیگر با سوء نیت این جرم را انجام نمی داد، در آن موقعیت قرار می گرفت. بنابراین، در مواردی که هیچ قرارداد پیش قراردادی بین طرفین مذاکره منعقد نشده است، اعطای این خسارت باید مورد توجه قرار گیرد. از سوی دیگر، تحلیل رویه قضایی دیوان عالی لیتوانی نشان می دهد که ماهیت این خسارات صرف نظر از ماهیت آنها، مورد تردید است.

۵. مبنای مسئولیت پیش قراردادی در نظام حقوقی فرانسه

برای شناسایی مسئولیت ناشی از خاتمه مذاکرات، باید به دنبال مبنایی بود که مسئولیت فوق بر آن استوار است. قانون مدنی فرانسه با وجود پرداختن به موضوع تشکیل قرارداد، به مذاکرات مقدماتی و مفاد آن اشاره ای نکرده است. بنابراین در خصوص پذیرش یا عدم پذیرش مسئولیت ناشی از نقض مذاکرات مقدماتی و یافتن مبنای آن، پاسخ مشکل را باید در دکتترین و رویه قضایی فرانسه جستجو کرد. (Aubert et Savaux, 2002, pp: 67 s; Weill et Terré, 1980, pp: 51 s)

با کنکاش در نظام حقوقی فرانسه مشخص می شود که یکی از اصول مهم پذیرفته شده در زمینه قراردادها، اصل آزادی قراردادها است. بر اساس این اصل، هر شخصی در انعقاد قرارداد مختار است و به همین ترتیب، هر شخصی در امتناع از انعقاد

قرارداد مختار است؛ به عبارت دیگر، آزادی قرارداد، به عنوان یک عنصر اساسی از قرارداد، ایجاب می کند که هر فرد بتواند آزادانه به مذاکرات پایان دهد.

برخی نیز با استناد به برخی نظرات قضایی اظهار می دارند که با توجه به اینکه مذاکرات مقدماتی به پیشنهاد واقعی منتهی نشده است، ختم مذاکرات مذکور اصولاً مشروع است. البته اصل مذکور محدودیت هایی نیز دارد. به عقیده برخی از نویسندگان فرانسوی، تنها محدودیت اصل مذکور، الزام عمومی است، (Benabent, 1995, p: 37) حسن نیت و صداقت بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه ایجاب می کند که قراردادهای باید با حسن نیت اجرا شود. گرچه حکم مذکور تنها از حسن نیت در مرحله اجرا صحبت نمی کند، دکترین حقوقی و رویه قضایی فرانسه رعایت آن را در مرحله انعقاد قرارداد و تفسیر آن ضروری می داند؛ لذا طرفین متعهد به رعایت حسن نیت که طبیعی بودن در مذاکرات مقدماتی می باشند، رفتار کنند. حسن نیت در مرحله مذاکرات مقدماتی مستلزم رعایت صداقت و الزامات آن در پیشبرد مذاکرات است. رویه قضایی فرانسه بر این اساس عمل کرده است که خاتمه مذاکرات اصولاً آزاد است. اما در صورتی که ختم مذاکرات به عنوان سوء استفاده از سوی اشخاص ذینفع شناخته شود، برای وی نیز مسئولیت به دنبال خواهد داشت، زیرا در واقع اقدام مذکور تقصیر است و ماده ۱۳۸۲ قانون مدنی فرانسه، هر عملی را که مبنی بر تقصیر باشد، موجب مسئولیت مرتکب آن می داند.

۶. مبنای مسئولیت پیش قراردادی در نظام حقوقی لیتوانی

مبنای مسئولیت پیش قراردادی در نظام حقوقی لیتوانی مبتنی بر ماده قانونی و دکترین است. ماده ۶،۱۶۳ قانون مدنی لیتوانی (قانون) مقرر می دارد که طرفی که با حسن نیت عمل نکرده یا مذاکره را با سوءنیت آغاز کند، در قبال خسارات وارده به طرف دیگر مسئول خواهد بود با این حال قانون مشخص نمی کند که چه نوع مسئولیتی - قراردادی یا خارج از قرارداد - مبنای جبران خسارت است.

تعیین نوع مسئولیت مدنی قابل اعمال از این جهت مهم است که مسئولیت قراردادی و خارج از قرارداد، دارای مرور زمانهای مختلف انواع خسارات قابل جبران و اصول محاسبه متفاوتی هستند. اگر چه جبران خسارت تحت مسئولیت قراردادی یا خارج از قرارداد بر اساس اصل اعاده وضع سابق (restitutio in integrum) استوار است برای تعیین نوع و میزان خسارت ضروری است مشخص شود چه منافعی نقض شده است.

دکترین حقوقی مسئولیت مدنی، بسته به نوع مسئولیت، سه نوع منفعت قراردادی یا خارج از قرارداد غیرقابل نقض را می شناسد.

(۱) سود اتکا، (۲) سود انتظاری (۳) سود استرداد به عنوان مثال، زمانی که سود انتظاری نقض می شود، طرف زیان دیده می تواند بر اساس انتظارات ادعا کند. این نوع خسارت فقط در موارد نقض قرارداد تعلق می گیرد تا زیان دیده در موقعیتی قرار گیرد که در صورت اجرای قرارداد در آن قرار می گرفت. بنابراین، نویسندگان این آسیب را آینده نگر می نامند. از سوی دیگر، نقض منفعت اتکا خسارتی را به ما می پذیرد که به ماسبق است. جبران این خسارات با هدف بازگرداندن زیان دیده به موقعیتی است که قبل از نقض منافع اتکائی وجود داشته است. خسارت اعتماد معمولاً در موارد مسئولیت خارج از قرارداد و همچنین در برخی موارد مسئولیت قراردادی تعلق می گیرد. سود استرداد نیز عطف به ماسبق است. اما هدف آن جبران ضرر زیان دیده نیست، بلکه بازپس گیری سودی است که متخلف در جریان اقدامات غیرقانونی خود به دست آورده است.

۷. ضمانت اجرای ارزش فرصت از دست رفته در دعاوی مربوط به مسئولیت پیش قراردادی در نظام حقوقی فرانسه

در نظام حقوقی فرانسه امکان الزام قطع کننده مذاکره به انعقاد قرارداد منتفی دانسته شده است. (Terré, Simler et Lequette, 1996, p: 144; Bénabent, 1995, p: 38)

در نظام حقوقی فرانسه امکان الزام قطع کننده مذاکره به انعقاد قرارداد منتفی دانسته شده است. باید توجه داشت که در مواردی با قراردادهای مقدماتی مبنی بر انجام مذاکره مواجه هستیم که در حقوق فرانسه با عناوین، (accord preparatoire) قرارداد موق (contrat temporaire) یا قرارداد مذاکره (contrat négociation) شناخته می شود؛ (Terré, Simler et Lequette, 1996, p: 15)

حال سؤال این است که در صورت قطع مذاکره به رغم وجود قراردادهای مزبور، آیا امکان الزام قطع کننده مذاکره به انعقاد قرارداد وجود دارد؟ همان گونه که برخی از حقوق دانان فرانسوی (Terré, Simler et Lequette, 1996, p: 145) بیان داشته اند تعهد طرفین مذاکره یک تعهد ساده به رعایت حسن نیت است و نمی تواند موجب الزام ایشان به انعقاد قرارداد مورد نظر گردد؛ راه حل مزبور توسط آراء شعب تجاری و مدنی دیوان عالی فرانسه نیز تأیید شده است که به موجب آن، طرفین مذاکره می توانند در هر زمانی مذاکرات مقدماتی را قطع نمایند.

۸. ضمانت اجرای ارزش فرصت از دست رفته در دعاوی مربوط به مسئولیت پیش قراردادی در نظام حقوقی لیتوانی

در سیستم حقوقی لیتوانی؛ طبق نظر دادگاه عالی لیتوانی، ارزش فرصت از دست رفته در روابط پیش قراردادی را می توان با اعمال اصل تفاوت قیمت مندرج در ماده ۵۶۲۵۸ قانون مدنی لیتوانی تعیین کرد. این ماده مقرر می دارد که اگر زیان دیده به دلیل نقض قرارداد توسط طرف مقابل، قرارداد را فسخ کند و در مدت معقول معامله جایگزین انجام دهد، می تواند مابه التفاوت ثمن اصلی و ثمن معامله جایگزین و همچنین خسارات ناشی از هر زیان اضافی را از متخلف مطالبه کند. لازم به ذکر است که جبران ارزش فرصت از دست رفته بستگی به نوع مسئولیت مدنی قبل از قرارداد دارد. دادگاه عالی لیتوانی اذعان می کند که در صورت مذاکرات بد نیت، طرف آسیب دیده می تواند برای ارزش فرصت از دست رفته غرامت مطالبه کند. این بدان معناست که دادگاه جبران این خسارات را در صورت نقض تعهد عمومی حسن نیت که در مورد مسئولیت خسارت اعمال می شود تأیید می کند. اما دادگاه هنوز تصمیمی مبنی بر تعیین ضوابط محاسبه این خسارات نگرفته است. از طرف دیگر، از آنجایی که در لیتوانی طرفین تعهدات قراردادی را در مرحله قبل از قرارداد رابطه متقبل می شوند، یعنی قراردادهای قبل از قرارداد به صورت کتبی منعقد می شوند، این احتمال وجود دارد که طبق رویه قضایی دیوان دادگستری اروپا و دادگاههای خارجی، خسارات وارده بر اساس قواعد مسئولیت مدنی قراردادی جبران شود و نه خارج از قرارداد. این به معنای گسترش دامنه مسئولیت قبل از قرارداد و خسارات قابل جبران بر این اساس خواهد بود، زیرا شخص آسیب دیده می تواند انتظار داشته باشد که منافع اتکای خود را جبران کند.

نتیجه گیری

مسئولیت مدنی پیش قراردادی مسئولیت جبران خساراتی است که به یکی از طرفین قرارداد آتی قبل از انعقاد آن وارد میشود. مسئولیت مدنی پیش قراردادی با دکترین *culpa in contrahendo* مرتبط است. جوهره این دکترین این است طرفین در طول مذاکرات مربوط به انعقاد قرارداد باید با حسن نیت عمل کنند؛ در صورت نقض این تعهد طرف متخلف باید خسارات منفی یا اتکایی را به طرف زبان دیده جبران کند این دکترین در شرایطی قابل اعمال است که سه عنصر اساسی وجود داشته باشد (۱) روابط پیش قراردادی (۲) نقض تعهد حسن نیت (۳) خسارت.

ماهیت مسئولیت مدنی پیش قراردادی - قراردادی یا خارج از قرارداد - در کشورهای مختلف متفاوت درک می شود. با بررسی رویه قضایی لیتوانی در خصوص ماهیت قراردادهای پیش قراردادی میتوان نتیجه گرفت که تمایل بر این است که در شرایطی که تعهد حسن نیت نقض شود و طرفین هیچ تعهدی نسبت به یکدیگر نداشته باشند از مسئولیت مدنی خارج از قرارداد استفاده شود. مسئولیت مدنی قراردادی در مواردی اعمال میشود که طرفین نتایج مذاکرات را در سند پیش قراردادی نهایی کنند. با بررسی آراء دادگاه در خصوص مسئولیت مدنی پیش قراردادی میتوان مشاهده کرد که استدلال دادگاه در اعمال مسئولیت قراردادی یا خارج از قرارداد از پشتوانه قوی برخوردار نیست با تحلیل ماهیت خسارات مورد نظر دادگاه خسارات ناشی از انقض اعتماد مشروع در چارچوب اصول (UNIDROIT) در مورد قراردادهای تجارت بین الملل مشخص شد که دادگاه از مسئولیت مدنی خارج از قرارداد استفاده کرده است. بدین ترتیب، دادگاه رویه ای غیر متحد در مورد ماهیت مسئولیت مدنی پیش قرار دادی در مواردی که قرارداد پیش قراردادی بین طرفین وجود دارد در حال شکل گیری است.

در نظام حقوقی فرانسه و اصول مورد بررسی مسئولیت مزبور مبتنی بر نقض تعهد حسن نیت است. در واقع نقض تعهد مزبور نوعی تقصیر به شمار آمده و مسئولیت مدنی غیر قراردادی نقض کننده را موجب می گردد. البته بدیهی است اعمال هر یک از قواعد مزبور منوط به تحقق شرایط مربوط می باشد. در هر حال مسئولیت مدنی ناشی از قطع مذاکرات تکلیف قطع کننده مذاکرات به جبران خسارت را به دنبال دارد در این راستا امکان جبران عینی خسارت الزام به انعقاد قرارداد یا از سرگیری مذاکرات منتفی است. توضیح این که از سویی الزام به انعقاد قرارداد قابل پذیرش نیست. زیرا تعهد طرفین مذاکره یک تعهد ساده به رعایت حسن نیست بوده و نمی تواند موجب الزام ایشان به انعقاد قرارداد گردد به دیگر سخن ایشان تعهدی به انعقاد قرارداد نداشته اند که در مقام جبران عینی از الزام به انعقاد قرارداد سخن به میان آید. از سوی دیگر الزام طرفین به از سرگیری مذاکرات نیز پذیرفتنی نیست زیرا مذاکره نمودن امری کاملاً شخصی است و بدون خواست و تمایل شخص انجام مذاکره بی معنا است؛ بنابر این پرداخت غرامت تنها راه جبران خسارت است.

با بررسی رویه قضایی دیوان عالی لیتوانی نیز میتوان نتیجه گرفت که جبران ارزش فرصت از دست رفته به ماهیت مسئولیت پیش قراردادی بستگی دارد. دیوان عالی لیتوانی اذعان دارد که در صورتی که مذاکرات با سوءنیت انجام شده باشد، طرف زبان دیده میتواند جبران ارزش فرصت از دست رفته را مطالبه نماید. بنابر این دادگاه در صورت نقض تعهد عمومی حسن نیت که برای مسئولیت خارج از قرارداد (*dictual liability*) مصداق دارد، جبران این خسارات را تایید میکند با این حال دادگاه هنوز تصمیمی اتخاذ نکرده است که قواعد محاسبه این خسارات را مشخص کند.

با توجه به رویه قضایی جا افتاده در لیتوانی هنگامی که تعهدات قراردادی در مرحله روابط پیش قراردادی بر عهده طرفین گذاشته میشود یعنی قراردادهای پیش قراردادی منعقد میشوند که فقط به صورت کتبی معتبر هستند، به احتمال زیاد با توجه به رویه قضایی سایر کشورها و دیوان دادگستری اروپا خسارت بر اساس قواعد مسئولیت قراردادی و نه قواعد مسئولیت

خارج از قرارداد جبران خواهد شد. این امر به معنای گسترش مفهوم مسئولیت قراردادی و در نتیجه گسترش مفهوم خسارات قابل جبران خواهد بود زیرا طرف زیان دیده میتواند منافع انتظار خود را جبران کند.

منابع

الف) منابع فارسی

پارسایی، محمد، ۱۳۹۸، اصول تهیه و تنظیم قرارداد، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تبریز، مرکز کشوری مدیریت بهداشت.

کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۷، دوره مقدماتی حقوق مدنی: وقایع حقوقی، شرکت سهامی انتشار.

کاتوزیان، ناصر، ۱۳۹۴، الزام های خارج از قرارداد: ضمان قهری، شرکت سهامی انتشار.

معین، محمد ۱۳۷۱، فرهنگ فارسی، انتشارات امیر کبیر، جلد سوم.

قانون مدنی ایران

قانون مدنی فرانسه

قانون مدنی لیتوانی

ب) منابع انگلیسی

Bebchuk, Lucian Arye and Omri Ben-Shahar (2001) , Pre contractual Reliance, The Journal of Legal Studies, University of Chicago Press, vol. 30 (2).

Bénabent, Alain. (1995). Droit civil, Les obligation, 5e éd. , Paris, Éditions Montchrestien.

Carbonnier, Jean. (1988). Droit civil, Les obligations, (Vol. 4). Paris, Presses universitaires de France.

De Coninck, Bertrand. (2002). Le droit commun de la rupture des négociations précontractuelles, in Le processus de formation du contrat, Paris, LGDJ.

Terré François, Simler Philippe, Et Lequette, Yves. (1996). Droit Civil, Les obligations, 6e éd, Paris, Dalloz.